

ה י ס ט ו ר י ה

על פי תכנית הרפורמה ללמידה משמעותית

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שתיים וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
עליך לענות על חמש שאלות, כמפורט להלן.
מן השאלות שבחרת לענות עליהן, לפחות שתי שאלות חייבות לכלול מקור:
שאלת מקור אחת מפרק ראשון או שני, ושאלת מקור אחת מפרק שלישי או רביעי.

פרק ראשון	—	(20×1)	—	20 נקודות
פרק שני	—	(15×2)	—	30 נקודות
פרק שלישי	—	(25×1)	—	25 נקודות
פרק רביעי	—	(25×1)	—	<u>25 נקודות</u>
סה"כ	—			100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. המלצה לחלוקת זמן: פרק ראשון — כ-20 דקות; פרק שני — כ-40 דקות;
פרק שלישי ופרק רביעי — כ-30 דקות לכל פרק.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב בטיזטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיזטה" בראש כל עמוד טיזטה. רישום טיזטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

שים לב! מן השאלות שתענה עליהן, לפחות שתי שאלות חייבות לכלול קטע מקור: שאלת מקור אחת מפרק ראשון או שני, ושאלת מקור אחת מפרק שלישי או רביעי.

פרק ראשון (20 נקודות)

בפרק זה ענה על שאלה אחת בנושא שלמדת:

בית שני (שאלות 1-3)

או

ערים וקהילות בימי הביניים: בגדד (שאלות 4-6) או **פראג** (שאלות 7-9)

ממדינת מקדש לעם הספר — בית שני (20 נקודות)

אם למדת נושא זה, ענה על אחת מן השאלות 1-3.

1. **מקור** — הוויכוח על היציאה ל"מרד הגדול" ברומאים

לפניך קטע מנאום המיוחס לאגריפס השני, שמטרתו לשכנע את תושבי ירושלים שלא למרוד ברומאים. קרא אותו וענה על הסעיפים א-ב שאחריו.

הנה חשבתי לאסוף את כולכם ולדבר באוזניכם כאשר עם לבבי [...]

אם באמת הנציבים הרומאים הם שליטים כה קשים עד אשר תם כוח סבלכם, הנה במה חטאו כל הרומאים והקיסר אשר נגדם אתם רוצים לצאת למלחמה? הם אינם יודעים מה מתרחש פה [...]

ואשר לשאיפה לחירות — זו באה מאוחר מדי. אבות אבותינו, אשר היו גדולים וטובים מאתנו בעושרם, בכוחם ובאומץ נפשם, לא עצרו כוח לעמוד בפני חלק קטן מצבא הרומאים. ואתם, התחשבו באמת ובתמים לעמוד בפני כל העוצמה של שלטון הרומאים? עמים רבים לאיך-ספור אשר לבם מלא אהבת החירות — התרפסו [הושפלו] לפני הרומאים, ורק אתם לבד חושבים כי חרפה לכם לעבוד את הרומאים אשר כל העולם נכנע להם? ומה הצבא והנשק אשר תבטחו בהם? ואיפה הצי האדיר אשר תכבשו בעזרתו את הים מידי הרומאים? הרומאים שולטים ברוב העמים, התוכלו להילחם בהם לבדכם ואיפה תבקשו לכם עוזרים במלחמתכם? [...] האם כאשר תהיה ידם של הרומאים על העליונה, הם יטו לכם חסד ולא ישרפו את עיר הקודש [ירושלים] כפי שעשו לערים של עמים אחרים? הן גם הנותרים בכם לא ימצאו מפלט, כי הרומאים מושלים בכל מקום. לא עליכם לבד תביאו את הרעה, אלא גם על היהודים היושבים בערים אחרות ובמדינות אחרות, כולם יישחטו בידי אויבנו.

(מעובד על פי ' פלביוס "מלחמות היהודים", ב', בתוך ש' פישר (עורך), **החברה היהודית בימי הבית השני**, המכון לחינוך יהודי יוצר, 1991, עמ' 275-276)

א. הסבר שתי סיבות שגרמו ליהודים למרוד ברומאים: סיבה אחת שבאה לידי ביטוי בקטע,

וסיבה אחת על פי מה שלמדת. (10 נקודות)

ב. על פי הקטע, הסבר שלושה נימוקים נגד היציאה למרד ברומאים. (10 נקודות)

/המשך בעמוד 3/

2. חורבן בית המקדש והקמת המרכז ביבנה

א. הסבר את הסכנות שנשקפו לחברה היהודית בעקבות חורבן בית המקדש.

(8 נקודות)

ב. הסבר כיצד התמודדו חכמי יבנה עם סכנות אלה. (12 נקודות)

3. מרד בר־כוכבא

א. הסבר שתי סיבות למרד בר־כוכבא, והצג את האירועים העיקריים בו. (10 נקודות)

ב. הצג שלוש מתוצאות המרד בתחומים שונים, והסבר את ההשפעה של תוצאות אלה על

המשך הקיום היהודי בארץ־ישראל. (10 נקודות)

/המשך בעמוד 4/

ערים וקהילות בימי הביניים (20 נקודות)

ענה על שאלה אחת בנושא שלמדת: בגדד או פראג.

עיר מדגימה — בגדד

אם למדת נושא זה, ענה על אחת מן השאלות 4-6.

4. מקור — היהודים בח'ליפות המוסלמית ובאירופה הנוצרית

א. לפניך קטעים מן המסמך הנקרא "תנאי עומר", ובו פירוט של החובות והזכויות הנוגעות

ל"בני חסות" בח'ליפות המוסלמית.

זהו מכתב לעומר, נגיד המאמינים... ביקשנו [אנו בני החסות] מכם ביטחון לנפשותינו ולצאצאנו ולרכושנו ולבני עדתנו, והתחייבנו:

...

- ◆ ושלא נפגין את דתנו ולא נשדל איש שיקבל אותה;
- ◆ ושלא נמנע איש מקרובינו מלהיכנס לדת האסלאם אם רצונו בכך;
- ◆ ושנכבד את המוסלמים ונקום מפניהם באספותינו אם הם רוצים לשבת;
- ◆ ושלא נדמה להם בשום דבר ממלבושיהם, כגון כובע, מצנפת, נעלים ותסרוקת;
- ◆ ושלא ניקרא בשמותיהם ולא נתכנה בכינוייהם;
- ◆ ושלא נרכב על האוכפים ולא נחגור חרבות, ושלא נסגל לעצמנו דבר מכלי הנשק ולא נישא אותו עמנו;

זאת הטלנו על עצמנו ועל בני עדתנו, ולפי זה קיבלנו את הביטחון. ואם נפך דבר ממה שהתחייבנו בו כלפיכם והטלנו על עצמנו ובני עדתנו, הרי אין עליכם חובה לתת לנו חסות, ומותר [לכם לנהוג] בנו כאשר מותר [לנהוג] בזולתנו, המרדנים והפורשים [מחברת בני דת האסלאם].

(מעובד על פי מ' פרנקל (עורכת), מעיל תשבץ — מפגש התרבויות בין יהדות לאסלאם בימי הביניים, מעלות, תשס"ח, עמ' 57)

מי היו "בני חסות" (ד'מים) בח'ליפות המוסלמית?

הסבר כיצד באים לידי ביטוי במסמך חיסרון אחד ויתרון אחד של מעמד "בני החסות".

(10 נקודות)

ב. מה היה המעמד המשפטי של היהודים בעיר הנוצרית בימי הביניים?

הסבר את היתרונות ואת החסרונות של מעמד זה.

(10 נקודות)

5. בגדד

- א.** הסבר שיקול פוליטי ושיקול חברתי-כלכלי שהשפיעו על הבחירה בבגדד לבירת הח'ליפות המוסלמית. (10 נקודות)
- ב.** הסבר שלושה גורמים שסייעו לפריחת התרבות והמדע בבגדד, והצג שני ביטויים לפריחה זו. (10 נקודות)

6. ההנהגה והקהילה היהודית בעולם המוסלמי

- א.** הצג את תפקידי הגאונים.
- הסבר במה סייעו הגאונים לחיזוק הקשר בין המרכז בבבל ובין הקהילות היהודיות שהיו בח'ליפות המוסלמית. (12 נקודות)
- ב.** הצג את התפקידים של ראש הגולה, ותאר מה היה מעמדו בעיני הקהילה היהודית בבבל. (8 נקודות)

/המשך בעמוד 6/

עיר מדגימה — פראג

אם למדת נושא זה, ענה על אחת מן השאלות 7-9.

7. מקור — היהודים בח'ליפות המוסלמית ובאירופה הנוצרית

א. לפניך קטעים מן המסמך הנקרא "תנאי עומר", ובו פירוט של החובות והזכויות הנוגעות ל"בני חסות" בח'ליפות המוסלמית.

זהו מכתב לעומר, נגיד המאמינים... ביקשנו [אנו בני החסות] מכם ביטחון לנפשותינו ולצאצאנו ולרכושנו ולבני עדתנו, והתחייבנו:

...

- ◆ ושלא נפגין את דתנו ולא נשדל איש שיקבל אותה;
- ◆ ושלא נמנע איש מקרובינו מלהיכנס לדת האסלאם אם רצונו בכך;
- ◆ ושנכבד את המוסלמים ונקום מפניהם באספותינו אם הם רוצים לשבת;
- ◆ ושלא נדמה להם בשום דבר ממלבושיהם, כגון כובע, מצנפת, נעלים ותסרוקת;
- ◆ ושלא ניקרא בשמותיהם ולא נתכנה בכינוייהם;
- ◆ ושלא נרכב על האוכפים ולא נחגור חרבות, ושלא נסגל לעצמנו דבר מכלי הנשק ולא נישא אותו עמנו;

זאת הטלנו על עצמנו ועל בני עדתנו, ולפי זה קיבלנו את הביטחון. ואם נפך דבר ממה שהתחייבנו בו כלפיכם והטלנו על עצמנו ובני עדתנו, הרי אין עליכם חובה לתת לנו חסות, ומותר [לכם לנהוג] בנו כאשר מותר [לנהוג] בזולתנו, המרדנים והפורשים [מחברת בני דת האסלאם].

(מעובד על פי מ' פרנקל (עורכת), מעיל תשבץ — מפגש התרבויות בין יהדות לאסלאם בימי הביניים, מעלות, תשס"ח, עמ' 57)

מי היו "בני חסות" (ד'ימים) בח'ליפות המוסלמית?

הסבר כיצד באים לידי ביטוי במסמך חיסרון אחד ויתרון אחד של מעמד "בני החסות". (10 נקודות)

ב. מה היה המעמד המשפטי של היהודים בעיר הנוצרית בימי הביניים?

הסבר את היתרונות ואת החסרונות של מעמד זה.

(10 נקודות)

8. הקהילה היהודית באירופה הנוצרית

א. הצג שתי תקנות של ההנהגה היהודית באירופה הנוצרית.

מה היו אמצעי האכיפה (כפיית תקנות על הציבור) של ההנהגה היהודית באירופה בתקופה זו?
(10 נקודות)

ב. הצג שני ביטויים למתיחות בין היהודים ובין התושבים הנוצרים בעיר פראג
במאה ה-15 וה-16.

הסבר שתי סיבות למתיחות זו. (10 נקודות)

9. אישים בולטים בקהילה היהודית בפראג

א. הסבר והדגם את התרומה של מרדכי מייזל לביסוס הקהילה היהודית בפראג ולהמשך קיומה.
(12 נקודות)

ב. הסבר את העמדה של המהר"ל מפראג בשאלת קיומו של העם היהודי בגולה.
(8 נקודות)

/המשך בעמוד 8/

פרק שני — לאומיות וציונות (30 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 10-13 (לכל שאלה — 15 נקודות).

10. מקור — פעילות התנועות הלאומיות באירופה והתנועה הציונית

- א. לפניך שני קטעים: קטע I מדבריו של לוחם החופש היווני הנסיך איפסילנטי, וקטע II מדבריו של הרצל. קרא את שני הקטעים וענה על שני חלקי השאלה שאחריהם.

קטע I: איפסילנטי

"קדימה! קדימה! למען האמונה ולמען המולדת! הנה הגיעה השעה, יוונים! זה זמן רב נלחמים עמי אירופה למולדת ודרור! הם קוראים אתכם ללכת בעקבותיהם [...] תתאחד נא כל ארץ יוון ברצון אחד! תרועת החצוצרות וצלילי הנשק קוראים אתכם אל הקרב: אירופה מצפה לפלאי גבורתכם!

[...] ואני שב וקורא אתכם, אישים! יוונים נדיבי לב! נשחרר נא את המולדת הקרועה!"

(מ' זיו וש' אטינגר, **דברי הימים**, כרך ג', חלק ב', רכגולד, 1987, עמ' 41-42)

קטע II: הרצל

"זו היא שאלה לאומית, וכדי לפתור אותה עלינו לעשותה תחילה לשאלת עולם מדינית הטעונה הסדר במועצת עמי התרבות.

תינתן נא לנו ריבונות בחבל ארץ כלשהו על פני האדמה, שיספיק לצורכי עמנו המוצדקים; לכל השאר נדאג בעצמנו.

התהוותה של ריבונות חדשה אין בה כלום מן המגוּחַך או הבלתי־אפשרי, הן בימינו אלה חזינו זאת אצל עמים אחרים."

(מעובד על פי ב"ז הרצל, **מדינת היהודים**, הוצאת ידיעות אחרונות, 1978, עמ' 15, 26)

- הצג שתי נקודות **דמיון** בין התנועה הציונית ובין התנועות הלאומיות האחרות באירופה (לפחות אחת מנקודות הדמיון צריכה להיות על פי הקטעים).
- הסבר במה **שונה** דרך הפעולה שאיפסילנטי מציע בקטע I מדרך הפעולה שהרצל מציע בקטע II.
- (9 נקודות)

- ב. הסבר שני גורמים שעיקבו את מימוש מטרות המאבק הלאומי באחת מן הארצות האלה: יוון, פולין, גרמניה, איטליה. (6 נקודות)

11. הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות ולצמיחת התנועה הציונית

- א. הסבר שניים מן הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות במאה ה־19. (6 נקודות)
- ב. הסבר גורם ייחודי אחד שהשפיע על צמיחת הציונות לתנועה לאומית, והצג שניים מן הקשיים הייחודיים של התנועה הציונית בראשית דרכה. (9 נקודות)

12. התפתחות התנועות הלאומיות

- א. הצג שני שינויים שיצרה הלאומיות המודרנית בסוף המאה ה־19 ובתחילת המאה ה־20 במפה המדינית של אירופה, והסבר שינוי אחד שהיא יצרה בחברה באירופה. (8 נקודות)
- ב. הצג שני שינויים שחוללה התנועה הציונית בארץ־ישראל בשנים 1882-1914: שינוי אחד בתחום ההתיישבות ושינוי אחד בתחום החברתי־פוליטי או בתחום הביטחוני. (7 נקודות)

13. היישוב היהודי בזמן מלחמת העולם הראשונה

- א. הסבר שתי מטרות של ג'מאל פחה במדיניותו כלפי היישוב היהודי בארץ־ישראל בזמן מלחמת העולם הראשונה, והצג את הצעדים שנקט כדי להשיג מטרות אלה. (8 נקודות)
- ב. ארגון "הוועד להקלת המשבר" וארגון ניל"י מייצגים שתי דרכי תגובה של היישוב היהודי על מדיניות השלטון העותמאני בזמן מלחמת העולם הראשונה. הצג את דרכי הפעולה של כל אחד מן הארגונים, והסבר מדוע בחר כל אחד מהם בדרך שנקט. (7 נקודות)

פרק שלישי – המאבק על הקמת מדינת ישראל (25 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 14-16.

14. מקור – העברת שאלת ארץ-ישראל לאו"ם

"ב-15 בפברואר 1947 הפתיע בוויין את כל הצדדים בהכריזו כי ממשלתו החליטה להעביר את ההכרעה על גורל ארץ-ישראל לידי האו"ם. המניעים למפנה זה היו מגוונים, ונבעו משורת אכזבות מעמדות כל הצדדים המעורבים, שהחמורה שבהן הייתה עמדת ארצות-הברית. [...] היו עוד סיבות שהביאו את ממשלת בריטניה לסיים את המנדט: הממשל הבריטי חש שאינו שולט עוד במהלך המאורעות בארץ-ישראל, לנוכח ריבוי ההתנגשויות האלימות והקרבת הרבים בחיי אדם; האופוזיציה [בבריטניה] וכן חלק מדעת הקהל והעיתונות, תקפו בחריפות את הממשלה; הסכסוך עם ארצות-הברית בשאלת ארץ-ישראל השפיע לרעה על יחסי הידידות ביניהן בתקופה שבריטניה המותשת ממלחמת העולם השנייה הייתה זקוקה לסיוע אמריקני גדול".

(מעובד על פי מ' נאור וד' גלעד, ארץ-ישראל במאה העשרים מיישוב למדינה 1950-1900, משרד הביטחון, 1990, עמ' 354-355)

- א. **על פי הקטע, הסבר את השיקולים של בריטניה להעביר את שאלת ארץ-ישראל לאו"ם.**
הצג שניים מן האירועים שהשפיעו על שיקולים אלה. (13 נקודות)
- ב. **הסבר מדוע תמכה ארצות-הברית בהצעת החלוקה באו"ם בכ"ט בנובמבר 1947, והצג את תגובת הערבים בארץ-ישראל על החלטה זו.** (12 נקודות)

15. המאבק של היישוב במנדט הבריטי (1945-1947)

- א. **מדוע הוקמה "תנועת המרי העברי", ומדוע היא פורקה?** (10 נקודות)
- ב. **הסבר את המטרות של מפעל ההעפלה בשנים 1945-1947. הדגם את החשיבות של מפעל זה כפי שהיא באה לידי ביטוי בפרשת אקסודוס.** (15 נקודות)

16. הכרזת המדינה ופירוק מטה הפלמ"ח

- א. הסבר שני שיקולים של דוד בן גוריון להכריז על הקמת המדינה ביום ה' באייר תש"ח (1948), ושני שיקולים לדחיית הכרזה זו למועד אחר. (15 נקודות)
- ב. יש הטוענים שההחלטה של בן גוריון לפרק את מטה הפלמ"ח הייתה הכרחית, ואחרים טוענים שהחלטה זו לא הייתה הכרחית והיה בה סיכון. הבע את עמדתך בעניין זה ונמק אותה. בתשובתך התבסס על עובדות היסטוריות. (10 נקודות)

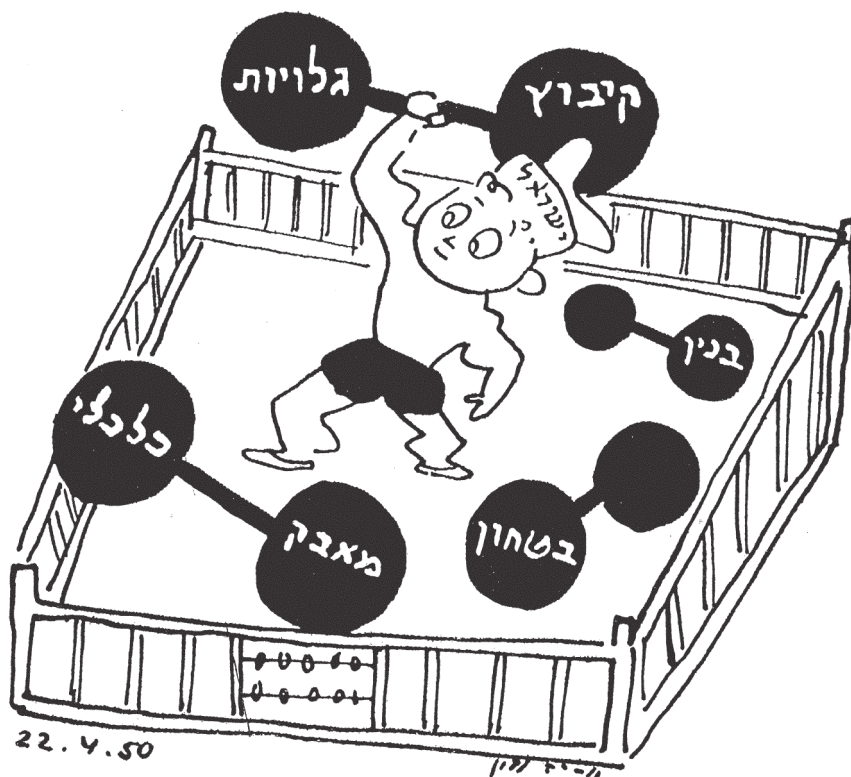
/המשך בעמוד 12/

פרק רביעי – סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל (25 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 17-20.

17. מקור – מדינת ישראל בשנות החמישים והשישים

לפניך הקריקטורה "מר ישראל" שצייר אריה נבון ב־1950. התבונן בה וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריה.

(נ' שגיא, המאה העשרים בראי הקריקטורה הפוליטית, מעלות, 2003, עמ' 284)

- א. על פי הקריקטורה, הסבר מה מאפיין את מדינת ישראל בשנות החמישים, ומהו סדר העדיפויות שלה בעיני הצייר. (15 נקודות)
- ב. העלייה הגדולה בשנות החמישים והשישים הציבה לפני מדינת ישראל אתגרים בכמה תחומים.

בחר באחד מן התחומים שנראים בקריקטורה, והצג את דרכי ההתמודדות של מדינת ישראל עם קליטת העלייה בתחום שבחרת. (10 נקודות)

18. תהליך הדה־קולוניזציה

- א. הסבר את הגורמים שהובילו לתהליך הדה־קולוניזציה באסיה ובצפון אפריקה.
(13 נקודות)
- ב. הצג את המאפיינים של תהליך הדה־קולוניזציה ואת תוצאותיו במדינה שלמדת עליה.
(12 נקודות)

19. מלחמת ששת הימים

- א. הסבר מדוע החליטה ממשלת ישראל לפתוח במלחמה בחזית הדרום ביוני 1967.
(10 נקודות)
- ב. הסבר את ההשפעות של מלחמת ששת הימים על החברה והכלכלה במדינת ישראל.
(15 נקודות)

20. מלחמת יום הכיפורים

- א. הסבר שניים מן המניעים של סוריה ומצרים לתקוף את ישראל באוקטובר 1973.
הצג את תוצאות המלחמה באחת החזיתות עם סיום הקרבות. (13 נקודות)
- ב. הסבר את השפעות המלחמה על מדינת ישראל: השפעה אחת בתחום היחסים הבין־לאומיים ושתי השפעות בתחום הפוליטי־חברתי. (12 נקודות)

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך